

En ligefrem Meddelelse

En moralfilosofisk undersøgelse af den Kierkegaardske forførelse ud af ”Christenhedens uhyre Sandsebedrag” som det fremgår af *Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed*

Eksamensopgave i ”Illusion og Forførelse – fra Kierkegaard til Blixen” v. Johnny Kondrup

Liv Sandvad Kudahl

Københavns Universitet 2010

Indhold

1. Indledning.....	3
2. Planen for forfatterskabet.....	5
2.1 Kierkegaards motivation for at skrive Synspunktet.....	5
2.2 Editionsfilologiske uoverenstemmelser.....	7
2.3 Incognitoet og den maetiske metode: ”Du er en chresten, jeg er ingen chresten”.....	8
2.4 En ligefrem meddelelse.....	9
3. Det etiske i forfatterskabet.....	10
3.1 Retten til at forføre.....	10
3.2 Tungsinde– en æstetisk tilstand begrundet den religiøse totalitet.....	11
3.3 Offerrollen og en inkonsistens i Synspunktet med hensyn til ”Styrelsens Part”.....	12
3.4 Det udvortes er det indvortes.....	14
4. Suspenderes det etiske i Kierkegaards forfatterskab?.....	15
5. Konklusion.....	17
Bibliografi.....	19

1. Indledning

Det forekommer forståeligt, at Kierkegaard efter lange overvejelser valgte en posthum udgivelse af *Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed*.¹ Værket er nemlig følsomt overfor såvel editionsfilologisk, genre- og argumentationsmæssig som moralfilosofisk kritik. Jeg vil her påstå, at hvad der på titelbladet angives at være En ligefrem Meddelelse, Rapport til Historien er ligeså vel en sproglig og litterær konstruktion, et værk, som især de pseudonyme værker i Kierkegaards forfatterskab er det. I *Synspunktet* finder vi en subjektiv synsvinkel, forfatterens, på et begivenhedsforløb, forfatterskabet som helhed, og dette subjekt kan, som vi især ser det i andre tekster fra den romantistiske periode, udsættes for kritik for utroværdighed begrundet i personlige motiver. Endvidere kan det kritiseres for at forføre såvel sig selv som andre til en sandhed, der kan betvivles som værende så absolut qua givet af Gud, som det hævdes.

Spørgsmålet er nemlig hvorvidt forførelse til en til absolut udnævnt sandhed overhovedet er etisk forsvarlig? At en sådan forførelse er forsvarlig hævder Kierkegaard indirekte i *Synspunktet*, når han sætter det kristeligt religiøse stadie som det højeste gode, og direkte, når han argumenterer for, at forførelse af massen er nødvendig i al kristen omvendelse, nemlig i processen med at gøre hin enkelte ansvarlig over for Gud, frem for blot at leve i ”Christenhed”.

Jeg må til en start påpege problemet i at hente filosofisk teoretisk støtte i pseudonyme og dermed på sin vis fra Kierkegaards side frasagte værker, og det vedkender jeg mig som vilkår for indvendinger mod min læsning, men Kierkegaards strategi implicerer, pseudonymt filosofisk grundlag eller ej, nogle etiske problemstillinger, som også problematiseres andre steder i hans forfatterskab, blandt andet under pseudonymet Assessor Wilhelm i *Ligevægten* i 2. del af *Enten-Eller* (1843) og i Johannes de Silentios fortolkning af den gammeltestamentlige fortælling om Abrahams påbud fra Gud om at ofre Isak i ”Problema 2” i *Frygt og Bæven* (1843). Hertil kommer den hybrid af kantiansk og hegeliensk moralfilosofi, som Kierkegaard skriver sig op imod samt den antikke arv fra især Sokrates. Gennemsigtighed fastslås i tråd med denne arv som vigtig i den etiske kategori, imens det skjulte er acceptabelt i henholdsvis den æstetiske og den religiøse kategori. Kierkegaard nærmest vrænger af det etiskes kategoris spidsborgerlighed mange steder, men jeg vil hævde, at der, på trods heraf, er grund til at vurdere Kierkegaards omvendelsesstrategis etiske aspekter, fordi hans argumentation en række steder forekommer utroværdig - Kierkegaard har tilsyneladende noget i klemme, han føler sig misforstået, og det er en del af motivationen for overhovedet at skrive *Synspunktet*. Dertil kommer en række faktuelle fejl: Kierkegaard simplificerer

---

¹ *Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed* (herefter blot *Synspunktet*) er skrevet 1848, men først i 1859 udgivet af broderen P. Chr. Kierkegaard, dvs. fire år efter Søren Kierkegaards død.

sit forfatterskabs struktur med henblik på at skabe syn for en postuleret totalitet, og samtidig forekommer han inkonsistent når han på den ene side undskylder sit eget manglende overblik med ”Styrelsens”, dvs. Guds plan for hans virke, samtidig med at han på den anden side begrundet de æstetiske værker med en digterisk udtømmelse. Jeg vil her gå ind i især de etiske implikationer, fordi jeg ikke mener henvisningen til ”Styrelsen” står stærkt nok som autoritetsmarkør, idet Kierkegaard altså vakler mellem udtømmelse af sit geni med henblik på et borgerligt præstehverv og ”Styrelsen” som årsag til det bedrag, han udsætter københavnere for, hvorved han fralægger sig ansvaret, men især førstnævnte må formodes at være en personlig interesse, en karrieredrøm, og kan som sådan ikke undskylde metoden, som hensætter publikum i illusion. Kierkegaard ønsker på den ene side at fjerne det ”Sandsebedrag” mængdens såkaldte ”Christenhed” udgør og gøre dem sandt og individuelt kristne. Samtidig ønsker han at fjerne ”Sandsebedraget” om at han skulle være religiøs med alderen og påvise, hvordan det religiøse har været der hele tiden.

Kierkegaard har selvfølgelig lov til som hin enkelte at mene hele sit forfatterskab og sig selv kristen fra begyndelsen, men at påstå forfatterskabets religiøsitet var en totalitet fra begyndelsen, og derpå være nødt til at redigere i bibliografien for at få totaliteten til at syne absolut, svækker hans henvisning til en ”Styrelse”, dvs. en alvidende autoritet, som tilmed skulle have brugt Kierkegaard-digteren som medium til at genkristne danskerne. Det forekommer utroværdigt og falder direkte tilbage på personen Kierkegaard, som ellers søger sig forstået, ikke misforstået. De etiske komplikationer i en forførelse til sandhed skurer således nok til at jeg finder det relevant at undersøge hvorvidt der mon findes andre motiver for at skrive Synspunktet, og jeg vil derfor i det følgende i en treledet bevægelse først skitsere tekstens tilsyneladende ærinde; at forklare strategien med forfatterskabet, dernæst vil jeg pege på problemerne i selve teksten, faktisk og i forhold til etiske overvejelser andre steder i forfatterskabet, for til sidst at give et reviderende svar på hvorvidt Synspunktet fungerer som en teleologisk suspendering af det etiske.

Min metode skifter mellem dekonstruktiv og biografisk, to traditionelt uforenelige størrelser, men som jeg mener kan give noget frugtbart i netop denne moralfilosofiske undersøgelse af hvor ansvaret for forførelsen skal placeres – og hvor offeret befinder sig. Undervejs vil jeg inddrage mine egne samt andres overvejelser over foreningen af sådanne modsatrettede læsestrategier og forhåbentlig vil min undersøgelse i sig selv demonstrere potentialet i en sådan sammenstilling. Det er en lidt akavet vinkel på litteraturen at gå ind og vurdere tekstens moralske komplikationer og ikke noget jeg ville udsætte andre skønlitterære tekster for, men med

Kierkegaards egen interessere for, hvorvidt der findes en teleologisk suspension af det etiske, synes der stof nok at basere en sådan undersøgelse på, hvorfor jeg her vil gøre eksperimentet.

2. Planen for forfatterskabet

2.1 Kierkegaards motivation for at skrive *Synspunktet*

Synspunktets titelblad genrebekendtgør, at her foreligger ”En ligefrem meddelelse, Rapport til Historien”, som er udgivet af S. Kierkegaard, dvs. ikke under pseudonym. Formålet med denne Rapport er ifølge Indledningen at opgøre ”Forfatterskabets Totalitet” ”ligefremt og åbent” (SV 18, p. 81) og vise ”hvad jeg som Forfatter i Sandhed er, at jeg er og var religiøs Forfatter” (ibid.) ”med directe og indirecte polemisk Sigte paa det uhyre Sandsebedrag: Christenheden” (ibid.) samt at påvise, at dette regnskab først er muligt at opgøre nu, hvor forfatterskabets totalitet kan overskues. Vi har nemlig ifølge Kierkegaard at gøre med to temporale motiver til at skrive Synspunktet netop nu: med genoptrykket af Enten-Eller (udkom maj 1849), som Kierkegaard før havde afvist at lade udgå (ibid.), og det faktum, at sammen med den hidtidige pseudonyme såvel som opbyggelige produktion, er totaliteten nu mulig at iagttage, idet der netop nu er ”naaet [det] Punkt, hvor det lader sig gjøre, hvor jeg føler Trang til, hvad jeg nu anser for min Pligt: [...] at forklare hvilket der er hvilket, hvad jeg som Forfatter siger mig at være” (ibid.). Kierkegaard erklærer her at have overblikket over sin produktions formål, men netop udgivelsessammenfaldet med anden udgave af Enten-Eller bliver stående som det sigte *Synspunktet* er skrevet under, men som imidlertid ikke bliver realiseret, fordi Kierkegaard besinder sig på sin utålmodighed med at blive forstået af sit publikum, og derfor ikke udgiver *Synspunktet*.

Endvidere vil Kierkegaard i ”Indledningen” til *Synspunktet* pointere, at et publikum, der læser et enkeltværk æstetisk ”totalt misforstaar han mig, da han ikke forstaar den ind i Forfatter-Virksomhedens religiøse Totalitet” (SV 18, p. 82), men at det omvendte tilfælde, at en enkelt æstetisk frembringelse ikke kan forstås, når forfattervirksomheden forstås efter den religiøse totalitet, så er ”denne Misforstaaelse kun en tilfældig” (ibid.), og det forstås, at en sådan partikulær misforståelse ikke er katastrofal set i totalitetens lys. I denne passage er det interessant, at Kierkegaard skriver ”totalt misforstår mig”, som om han personligt føler sig misforstået. Dette stemmer ikke overens med hans senere autoritetsovergivelse til ”Styrelsen”, men denne overgivelse er også problematisk mange steder, hvorfor uddybelse følger. Ydermere er Kierkegaards skel mellem en ”tilfældig Misforståelse” og en ”total Misforståelse” (jf. op. cit.) interessant. Forfatterskabet skal helst forstås i sin totalitet som religiøst og som givet af ”Styrelsen”, men det er rimeligt, at der er tilfældige misforståelser, dvs. æstetiske passager, som

ikke stemmer overens med totaliteten – på denne måde fralægger Kierkegaard sig ansvaret for de dele af sit forfatterskab, som ikke arbejder i samme retning, som den nu påståede religiøse, men er det optimalt, når ansvaret lægges over på Gud – burde forfatterskabet ikke derfor være mere entydigt religiøst qua netop totalitet? Nej, for ”Incognito’et og Bedraget [er] i Christendommens Tjeneste” (ibid.) lyder Kierkegaards foregribelse af denne indvending. Han finder det således religiøst betragtet acceptabelt at bedrage ud af det bedrag, ”Christenheden” udgør, og er i den forstand ikke ”den Skyldige, ei heller Defensor, men Aktor” (ibid.), hvorved løsningen på hans ”Gaade” er kristen ”Selvfornegtelse”, dvs. at overlade ansvaret for sine aktiviteter i Guds varetægt (SV 18, p. 83), også de af aktorens aktiviteter, der ellers skulle vurderes etisk sædeligt suspenderes teleologisk, sådan og paradoksaliteten heri fremgår af Frygt og Bæven.

Denne nødvendige skjulthed i det kristne paradoks, at vi begriber at vi ikke kan begribe det, vil mængden, dvs. et samlet publikum aldrig kunne forstå, hvorimod hin enkelte i ”megen Frygt og Bæven, stille Ensomhed, og i lang tid” (ibid.) vil forstå nødvendigheden i at acceptere paradokset. Det kristeligt religiøse kan, som det beskrives i *Stadier paa Livets Vej* (1845), ikke nås ved overgang i stadier, men i et spring, dvs. adgangen til den kristne sandhed foregår uden stadier, hvilket annullerer behovet for etisk vurdering. Adskillelsen mellem menneske og Gud er for Kierkegaard absolut, og forholdet mellem mennesket og Gud baseres på den etiske suspensions absolutte urimelighed, for troen skal ikke gribes, men det skal begribes, at den ikke kan begribes.

Hele denne argumentation for bedragets religiøse gyldighed stemmer overens med Kierkegaards øvrige fremstillinger af sin teologi, og det er ikke denne overensstemmelse jeg her vil undersøge. Tværtimod vil jeg insistere på at læse *Synspunktets* som en apologi (jf. Erslev Andersen p. 17), selvom Kierkegaard direkte afviser at bevæge sig inden for denne genre (SV18, p. 82), hvilket bl.a. Jacob Bøggild tager for pålydende ud fra den begrundelse, at forfatterskabet og ikke forfatteren er hovedperson (Bøggild p. 200) og med henvisning til den ansvarsfralæggelse, jeg ovenfor har redegjort for hovedtrækkene i. Jeg mener dog med Erslev Andersen, at der er tale om en apologi, da Kierkegaard tager ansvaret, eller anderledes formuleret: han fralægger sig det ikke så totalt, som først angivet. Spørgsmålet er, for hvis skyld der bedrages, og hvis bedraget ikke er etisk forsvarligt, hvem har så skylden? Dette ansvar implicerer naturligvis nogle etiske konsekvenser, idet han har truffet valg undervejs, men bedraget kan også spores i teksten som personligt motiveret i kraft af forfængelighed og en følelse af at være misforstået, hvilket implicerer et besvær med at tage offerrollen fuldstændig på sig. Kierkegaard befinder sig i det dennesidige og hans forfatterskab udspiller sig på et historisk tidspunkt, hvorfor hverken sindelags- eller situationsetik kan afvises så

ultimativt, som Kierkegaard gør, for Kierkegaard interesserer sig for effekten af sit forfatterskab, dvs. hans sindelag er vakt. Derfor kan intentionen vurderes i forhold til situationen.

Kierkegaards journaloptegnelser fra januar til maj 1849 viser da også, som jeg var inde på i gennemgangen af *Synspunktets* indledning, at Kierkegaard havde stort besvær med at afgøre, hvorvidt han skulle udgive *Synspunktet*, og at han følte sig skyldig ved at holde sin inderste viden om forfatterskabets totalitet skjult, men konstaterer at

”naar Noget skal virke fangende, saa er det jo dog urigtigt, at forklare hvori det stikker. En Fisker vilde jo dog ikke til Fiskene om Lokkemaden sige: dette er Lokkemad. Og endeligen selv om alt Andet var i Orden betræffende at meddele Noget om Totaliteten: jeg kan dog heller ikke faae det accentueret nok, at Styrelsen er egl. den dirigerende Magt, og at jeg paa saa mange Maader først forstaaer bag efter.”(NB 10, p. 38)

Allerede i starten af 1849 er Kierkegaard afklaret, *Synspunktet* skal ikke udgives, for han kan ikke fremstille sig ”ganske sand” (NB 9, p. 78), da det vil blive opfattet som ”tog jeg dog det Overordentlige [ved mig selv og mit forfatterskab] forfængeligt” (ibid.), og opofrelsen fordrer at han ikke ytrer ”om [s]in Qual og Elendighed – og saa bliver egentligen Nydelsen det Fremtrædende” (ibid.), hvilket bestemt ikke, snarere tværtimod, var hensigten med *Synspunktet*.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at jeg ved at inddrage de uudgivne journaloptegnelser i min tolkning af Kierkegaards motiver bevæger mig fra strukturelt at betragte en utroværdig fortæller til biografisk at betragte et menneske, der føler sig misforstået.² Journaloptegnelserne giver liv til en læsning af noget, forfatteren viser sig at være bevidst om ikke er en vandtæt, hvilket også belyses i en undersøgelse af de editionsfilologiske uoverensstemmelser:

2.2 Editionsfilologiske uoverensstemmelser

Kierkegaard vil med *Synspunktet* sandsynliggøre, at Forfatter-Virksomheden fra først til sidst var religiøs. I denne argumentation har han brug for at påvise ”Dupliciteten”, som udgøres af et religiøst-æstetisk parløb eller som Kierkegaard selv noterer:

”Dette var min Opgave at sætte denne Opvækkelsens Gaade: en æstetisk og en religious Productivitet i Ligevægt, i eet Nu. Det er naaet. Selv i Volumen er der Ligevægt. Afsluttende Efterskrift er Midtpunktet. De 3 Noter svinger det saa blot ind i det Religieuse” (NB 10, p. 40).

---

² I Vilhelm Andersens positivistiske metodelære spiller forfatteren ”en central rolle i tekstforståelsen, idet teksten opfattes som en digterisk bearbejdning af forfatterens virkelighedsrelaterede, faktiske oplevelse” og ”hvor filologen [...] kan beskæftige sig med det, der er gået ’forholdsvis raat og ufordøjet’ fra Øre til Pen”, som det påpeges hos Aagaard Olesen, p. 279-80. Denne opfattelse står i kontrast til de formalistisk-strukturalistiske retninger, hvor opmærksomheden hviler på hvordan teksten tematiserer sig selv som tekst inklusiv de problemer tekst-virkelighedsrelationen indebærer.

Det er, som nævnt, netop nu, at øjeblikket er nået. Nu tipper vægtskålen, hvorved det religiøse får overtaget i forfatterskabet. Eller i hvert fald er det ønsket fra Kierkegaards side, hvilket kan problematiseres. Der er også andre ønsker involveret, hvilket yderligere tydeliggøres ved, at Kierkegaard udelader nogle værker i sit forfatterskab i oversigten over første og andet hold (SV18, p. 85); *Af en endnu Levendes Papirer* (1838) og *Om Begrebet Ironi* (1841), hvilket må skyldes, at de ikke indeholder den duplicitet, Kierkegaard ellers hævder, er konsekvent i forfatterskabet. Disse værker er nemlig at betragte som æstetiske, men de er ikke pseudonyme. *En litterair anmeldelse* (1846) er også udeladt, hvilket i Kierkegaards fodnote begrundes med, at den er kritisk og dermed ikke blot æstetisk, men mange tekster i *Enten-Eller* er ligeledes kritiske, og dette værk klassificeres klart som del af den æstetiske produktion. Forfatterskabets totalitet er således ikke identisk med den samlede produktion, og hvorfor nu ikke det?

2.3 Incognitoet og den maieutiske metode: ”Du er en christen, jeg er ingen christen”

Hvorfor siger Kierkegaard ikke blot: ”I er ikke kristne” til sin samtid? Fordi de vildfarne blot ville forhærdes i deres illusion om, at det er muligt at være kristen og dog leve i æstetiske bestemmelser, hvorfor Kierkegaard er nødt til at vise, at han forstår dem. Derfor er Kierkegaards strategi at være en del af sin samtid, hvilket forudsætter at leve i æstetisk bestemmelse og skrive værker om den æstetiske livsform. Derfor må han meddele sig indirekte gennem karikerede æstetikere, og det sker for at ”tvinge ham [den ikke-kristne] opmærksom” (SV 18, p. 101) i en samtid, der udgøres af ”Christenhedens” illusion og ironiens realitet. Ironi defineres som et konfinium mellem det æstetiske og det etiske stadium, dvs. københavnernes lever æstetisk, hvorfor Kierkegaards æstetiske forfatterskab må fungere som lokkemad, dvs. som incognito for den egentlige, religiøse, hensigt. Illusionen må altså først fjernes, hvilket gøres ved maieutisk at begynde, hvor den bedragne er, og forstå det, han forstår (SV 18, p. 96). Corsarstriden forstås således som nødvendig (SV 18, p. 116), fordi samtidens København var ironisk og grinende (SV 18, p. 117), og derfor måtte opmærksomheden ledes ad denne vej. Kontradiktionen, som den dialektiske krydsen mellem det æstetiske og det religiøse søger at belyse, er, at det at være kristen udelukker at leve religiøst, hvorved konklusionen bliver: I lever religiøst, derfor er I ikke kristne. Her er et enkelt argument, men dets overbevisningskraft ikke god, hvorfor det bliver nødvendigt at tvinge ”Christenheden” opmærksom ad anden vej, netop via den æstetiske kategoris egne midler, dvs. gennem bedraget og det uigennemsigtige. Religiøst betragtet er det ifølge Kierkegaard acceptabelt at bedrage andre, når man ikke selv begriber hvorfor, men tror på effekten, men etisk er det uacceptabelt, hvis man er bevidst om processens udkomme og om midlets urenhed.

Når ”Christenhedens” opmærksomhed er fanget, gælder det at ”den sande Forklaring er til at finde for Den, der redelig søger” (SV18, p. 88), hvilket forudsætter hin enkelte læsers alvor, dvs. en stiltiende billigelse af fiktionen giver validitet. Her findes en fordring til læseren, thi findes der ikke alvor i læseren, findes det søgte ikke i teksten. Teksten må derfor tilvejebringe alvor i læseren, hvilket sker i retoriske ryk, som Joakim Garff påpeger (in Garff p. 311). Maieutikeren illuderer altså at ligne den allerede illuderede, og når denne illusion er tilvejebragt er det ligetil i retoriske ryk at føre den allerede fortumlede til sandheden. Her er spørgsmålet om den forførte i dette spejlkabinet kan indse, at *her* er sandheden, eller om den ligefremme meddelelse i stedet betvivles.

2.4 En ligefrem meddelelse

Hvorfor skulle pludselig dette værk være en ligefrem meddelelse, når nu bedraget i kraft af det øvrige forfatterskab her blotlægges? Dialektikken vendes om, forfatterskabet var religiøst fra først til sidst, lyder det, men er det modsatte muligvis tilfældet? Dialektikken gør det umuligt at afgøre, men jeg har gjort forsøget i en undersøgelse af værkets påståede genre, dets genre efter min og andres mening, samt en undersøgelse af den pågående vekslen i ansvarstildeling værket igennem. Sidstnævnte vil jeg komme ind på i næste afsnit, men her først nogle genrebetragtninger:

Vi har at gøre med et litterært testamente eller med Garffs ord et hermeneutisk manifest, som præsenterer læseren for den rette læsning (Garff p. 320), og som kommer kritik i forkøbet, hvilket som vist både er en styrke og svaghed, som Kierkegaard forekommer at være opmærksom på. Dette værk er som værkerne i det øvrige forfatterskab en konstruktion. Her fortælles ikke alt fra det private liv, vi hører fx ikke om Regine Olsen, dvs. Kierkegaard gør sin person til genstand, men er ikke villig til at føre den helt ud, idet han jo kun medtager, hvad der passer ind i konstruktionen.

Spørgsmålet er om bedraget er et middel, der gør formålet urent – om Kierkegaard gået vild i sine egne intriger, ligesom Johannes Forførelsen er? Noget tyder på det, journaloptegnelserne især, men også spørgsmålet om hvorfor Kierkegaard ikke vil være autoritet i sine æstetiske værker? Fordi han ikke vil være apostel, siger han selv (SV 18, p. 126), men også fordi samtiden har bedraget sig selv ind i ”Christenhedens uhyre Sandsebedrag”, så skal den også bedrages ud igen. Vi befinder os midt i dobbeltrefleksionen og hvordan undgår man ’forkert’ bedrag? Dupliciteten skal tydeliggøres, hævder Kierkegaard selv, men det lykkes som nævnt ikke at få regnestykket med de to hold produktion til at gå op, hvorfor menten må justeres. Garff inddrager Climacus’ læsestrategi som den fremgår i Afsluttende uvidenskabeligt Efterskrift til de filosofiske Smuler (1846) (SV 10, p. 276), idet ”problemet [ikke] er at ”den Ærede”[forfatter] siger noget, han

ikke mener, snarere at han mener noget, han ikke kan få sagt, hvorfor han stedse får sagt noget andet end det han mener.”(Garff p. 300) Konsekvensen af denne meningsforskydning bliver, at teksten ikke altid kan fuldbyrde, det den stræber efter at betyde, og at der hermed er forskel på det, teksten siger, den gør, jf. fx genreangivelse, og det den faktisk gør eller i det mindste gør samtidig (jf. Egebak p. 30).

Der foreligger altså en inkongruens mellem udsigelsens ”hvad” og det udsagtes ”hvorledes” (Garff p. 307), idet Synspunktet ved sin æstetiske praksis vil ophæve en æstetisk praksis (ibid.), dvs. belyse det at være kristen (SV 18, p. 135) ved at bedrage læseren til at ”reflektere sig ud af det Skin at være Christen” (SV 18, p. 140). Det er således problematisk at opfatte Synspunktet som en kommentar, der hypotetisk fungerer som ”hermeneutisk garant for, at kommentaren ikke vildleder, men vejleder tekstforståelsen” (jf. Aagaard Olesen p. 291). En sådan hypotese må tilbagevises som usand, idet Synspunktet netop vildleder tekstforståelsen i religiøs retning, men med manglende editionsfilologisk belæg: Hvorfor ellers revidere listen over udgivelser som det sker i noten til Første Afsnit (p. 85)? Meningen er ironisk nok for Kierkegaard, at det religiøse i forfatterskabet er vigtigst, men hvorfor argumentere, når der ikke er tale om apologi, men blot orientation? Hvis meningen er det religiøses forrang i forfatterskabet, forekommer den postulerede ligevægt mellem det religiøse og det æstetiske som en simpel regnefejl, og måske netop derfor er argumentation for forfatterskabets religiøsitet og ikke mindst for retten til forførelse nødvendig?

3. Det etiske i forfatterskabet

3.1 Retten til at forføre

Kierkegaard mener sig i sin ret til at forføre publikum ud af illusionen om at være kristen til den sande kristendom. Kierkegaard henviser til ”Styrelsen” som autoritet og fralægger sig dermed selv at have villet forførelsen bevidst. Kierkegaards sindelag er således, mens produktionen står på, ikke vendt mod forførelse, for han forstår ikke selv det hele. Historisk er han godt tilfreds med resultatet af sin produktion og kan nu se meningen med den. Han tager altså stilling med tilbagevirkende kraft, dvs. sindelaget var godt qua uvidenhed om konsekvenser, og resultatet vurderes også som godt nu hvor meningen er åbenbaret. Hvorfor så overhovedet problematisere Kierkegaards forførelse? Jo, set med kantianske øjne er sindelaget det vigtigste, imens det hegeliensk betragtet er resultatet og i øvrigt handlingens effekt i det historiske øjeblik, den udføres. Aagaard Olesen peger på at der i stedet for ”spørgsmålet om forfatterens autorisation melder sig et om

forfatterintentionens fuldbyrdelse (Aagaard Olesen p. 292). Kierkegaard er en uautoriseret forfører, men han bifalder forførelsen, hvorved intentionen vel var ubevidst til stede?

Kierkegaard beskriver sin samtid som ironisk og umulig at gøre kristen ad direkte vej, hvorfor den maieutiske metode må tages i brug. Metoden er imidlertid kun maieutisk, hvis nogen påtager sig jordemoderrollen og aktivt tager ansvaret for at lede de sansebedragede ad rette vej. Kierkegaards version af den sokratiske metode støder her sammen med den kristne ansvarsfralæggelse. Hvis Kierkegaard er prædestineret til at forføre "Christenheden", men uvidende herom, kan han da forføre den rette vej, når han selv er blændet? Og er det så forsvarligt at lade ham lede vha. ubevidst forførelse. Han påtager sig selv den blændede rolle som æstetiker for at blænde de allerede (men anderledes?) bedragede ud af deres blændværk, men her er jo tale om refleksioner i uklart farvand eller illusioner om man vil – er det virkelig muligt at disse bevægelser kan lede frem til nogen form for indsigt? Kierkegaard mener med Synspunktet at forstå mere nu end han gjorde før, samtidig med at han accepterer, at han ikke kan forstå det hele, men her vil et etisk standpunkt stadig være, at informationsgrundlaget³ for så at ville lede andre er tyndt og at Kierkegaard skulle holde sig til den tavse inderlighed, han startede i, hvis man altså accepterer præmissen om at han hele tiden har været religiøs forfatter.

Kierkegaard synes ikke at ofre sig selv i samme grad, som han ofrer andres selvbestemmelse, og det er vel netop dét, der er etisk uforsvarligt ved forførelse; at man tager føring over andre og gør dem til passive ofre, dvs. frarøver dem muligheden for at vælge selv. Kierkegaard selv er imidlertid offer for tungsindet, som er en æstetisk tilstand, der er medvirkende årsag til bedragerne.

3.2 Tungsindet – en æstetisk tilstand begrundet den religiøse totalitet

Kierkegaard noterer sig, efter at beslutningen om ikke at udgive Synspunktet er truffet: "Det var dog en Styrelse, at jeg ikke kom til at udgive »Synspunktet for min Forf. V:« i dette Øieblik. Hvilken tungsindig Utaalmodighed ogsaa?" (NB 9, p. 79). Assessor Wilhelm afviser i Ligevægten i

---

³ Både Hegel og Aristoteles taler om ansvaret for ikke at være uvidende i handlingsøjeblikket.

Aristoteles skriver at vi straffer en mand for "hans uvidenhed, hvis han selv menes at være ansvarlig for uvidenheden. For princippet er i manden selv" og "mennesker er selv ved deres sløve livsførelse årsager til at de er blevet sådan [...] For de bliver ligesom de aktiviteter, de udfolder i de enkelte tilfælde [...] menneskers holdninger og karakterer opstår ud af deres respektive aktiviteter" (Aristoteles, EN 1113b; p. 82).

Hegel afhandler i sin generelle afvisning af Kants ide om en moralsk god vilje muligheden for det onde i viljen i "spørgsmålet om det ondes oprindelse [er et spørgsmål om] hvordan kommer det negative ind i det positive? Hvis man i forbindelse med jordens skabelse forudsætter Gud som det abstrakt positive, kan man ikke erkende; for hvis man går ud fra at Gud har tilladt det, er en sådan passiv måde helt utilfredsstillende og intetsigende [...] Hvis man blot bliver stående ved det positive, dvs. bliver stående ved det udelukkende gode, som også hævdes at være godt i sin oprindelse, da har vi at gøre med en indholdsløs forstandsbestemmelse" (Hegel §139, p. 147-48).

anden del af Enten-Eller tungsind som andet end æstetik, imens Kierkegaard taler om sit eget tungsind igen og igen i Synspunktet. Består der en uoverensstemmelse imellem disse udsagn? Kierkegaard forklarer tungsindet med ansvarsfralæggelsen: ”hvad jeg personlig kan have forbrudt [...] en Tungvindigs eneste Mulighed [...] men er ikke defensor, men aktor” (SV 18, p. 83), og vel at mærke en ”aktor”, der er i ønsket om digterisk udtømmelse og tungsindets vold, hvorved det er ”saa rigtigt, at jeg i Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed bestandigt taler om at opdrages – thi jeg maa endnu ganske anderledes opdrages. Mit Tungvind bedrager mig formdl. blot med Tanken om den nære Død”. (NB7; p. 45). Tanken om en nært forestående død bliver argumentationen for at udgive, men Kierkegaard besinder sig. Tungvindet bedrager altså, hvorved trangen til at forføre frem for at føre ”Christenheden” til at blive christne får en æstetisk klang. Tungvind er netop ikke alvor (jf. Garff p. 313) og ”Den tragiske [tungsindige] helt er etikkens ’Yndling’” (jf. Damgaard p. 81), måske netop på grund af vekselvirkningen mellem umyndiggjort uskyld og overlagt forførelse? Spørgsmålet er her, om Kierkegaard er en tragisk helt i Corsaraffæren og ikke et offer i en større sags tjeneste?

3.3 Offerrollen og en inkonsistens i *Synspunktet*, med hensyn til ”Styrelsen”

Er forfatteren med en formulering fra Forførelserens Dagbog gået vild i sig selv og sine egne intriger i forhold til publikum? Med mindre ”Styrelsen” også kan tillægges ansvaret herfor, hvilket, som jeg tidligere har været inde på, gør ”Styrelsen” til en noget alsidig autoritet i forhold til Kierkegaards pointering af eget digteriske udtømmelsesbehov, så er svaret ja: Forfatteren er utroværdig og kan ikke hitte rede i sin egen gøren og laden samt erindre motiverne herfor. Kierkegaard noterer i sin journal

”at Pøbelagtighedens Mishandling har forstyrret mig lidt ved mit Incognito, og dette har villet forcere mig til en Umiddelbarhed, istedetfor at jeg altid er et Dialectisk, forceret mig ud over mig selv. Mit Incognito var: saadan at være Ingenting, sær, besynderlig at see til, med tynde Been, en Driver o: s: v:.. Alt Dette var min egen fri Villie. Nu er Pøbelen blevet oplært til Dag ud og Dag ind at gloe derpaa med Bestialitet og vrænge mig det efter. Det har givet Anledning til, at jeg stundom er blevet kied af mit Incognito. Saa risiquerede jeg, at slaee om til lige det Modsatte.” (NB 9, p. 78).

Kierkegaard ser her tilbage på *Synspunktets* tilblivelse og indrømmer, at han var ved at tabe det dialektiske trav tilskyndet sin ”kied-af”-det-hed, dvs. motiveret af en personlig følelse af at være misforstået i forhold til sin personlige adfærd og ikke i forhold til forfatterskabets egentlige sigte, at gøre ”Christenheden” kristen. Kierkegaard udgiver imidlertid ikke, hvilket styrker *Synspunktet*,

trods dets mange svage punkter, for ved sin persons tavshed lader han forfattervirksomheden tale sit eget sprog, hvorved skepsissen fra publikum nok forbliver ved hans person, men ikke etableres i forhold til forståelsen af det vigtige, værket.

Synspunktet kan opfattes som konjunktivisk, ligesom Forførerens Dagbog giver sig ud for at være (SKS bd. 2, p. 311), men er der i denne konjunktive sfære, den litterære fremstilling af hvilken forførelse af forfatter-virksomhedens totalitet kunne udgøre, andre ofre for forførelsen eller kun Kierkegaard selv som martyr? Publikum synes ikke at 'have lidt skade', deres "Christenhed" synes at være stabilt utilfredsstillende i den sande kristendoms lys og Kierkegaard tog i 1850'erne fat på Kirkekampen, så effekten af forførelsen via forfatterskabet synes ikke at være mærkbar på andre end Kierkegaard selv, hvorfor det paradoksalt nok bliver endnu mere tragisk eller ynkeligt at forklare sig.

I anden del af *Synspunktets* "Capitel III; Styrelsens Part i mit Forfatterskab", gøres et forsøg på at fordele ansvaret mellem forfatteren og Gud, men passagen er uklar, idet der veksles mellem to modstridende påstande; at der var en digterisk udtømmelsesplan fra forfatterens side (på Guds påbud, men med forfatterens vidende) contra "Styrelsens Part i Forfatterskabet". Paradokset i denne ansvarsfordeling formuleres i samme vendinger som det religiøse paradoks, om at begribe, at man ikke begriber:

"jeg maa med Sandhed sige: jeg kan ikke forstaa det Hele; men det jeg ikke kan forstaa er, at jeg nu kan forstaa det, og dog ingenlunde tør sige, at jeg i Begyndelsens Øieblik forstod det saa nøiagtigt – og dog er jeg jo Den, som har udført det og med Reflexion gjort ethvert Skridt"

At vide eller ikke at vide, det er netop *Synspunktets* tveæg, men ikke på finurlig dialektisk facon, blot uskarpt, måske fordi forfatteren virkelig ikke ved om han ved, men hvorfor så skrive, sågar udgive? I journalen fra efteråret 1848 lyder det i samme passage som tungsindet gennemgås:

"Endnu er jeg dog ikke istand til egl at blive en Martyr for Xstd [Christendommen], thi i saa høi Grad tør jeg ikke kalde mig Christen. Jeg er egl. et Genie, der muligt kunde blive Martyr for Sandheden o: for det sandt at fremstille hvad Xstd er" (NB7, p. 45)

Endnu et bedrag truer i dette "Blixen-spørgsmål" fra kardinalens 3. fortælling, for hvordan ved han, at han er "Christen", og ikke æstetisk "Genie", hvordan ved man, om man tjener gud eller djævel? Hegel problematiserer også denne uvidenhed og de bedrag, man risikerer at udføre eller underlægge

i sig i ondskabens tjeneste⁴, og Mackey siger det uomgængelige: ”He [Kierkegaard] has outsmarted himself. The position he wanted earnestly and securely to occupy has been sabotaged by the methods he used to take it. The dialectic eats everything it throws up, and the mystifier becomes a mystery to himself” (Mackey, p. 309). Således kan *Synspunktet* også læses som en problematisering af forførelse ind i kristendommen. Gud og djævel kan ikke adskilles.

3.4 Det Udvortes er det Indvortes

Kierkegaard parafraserer i indledningen til Enten-Eller Hegels etik: dine handlinger skal stemme overens med dit sindelag, således at du ikke blot skal ville, men også gøre godt. Forførelers indvortes er absolut ikke i overensstemmelse med hans udvortes, hans sindelag er et andet end han giver udtryk for. Sin opførelse i Corsarstriden udlægger Kierkegaard som led i intentionen om at være offer i Guds vold, men udadtil forekommer han blot latterlig. Det kan forsvares med vilje at lade sig spotte i højere sags tjeneste, men hvis den højere sag kun er egoistisk, at vise sin trofasthed mod Gud, så er hverken intention eller handling særligt etisk værdifuld og intentionen om at hjælpe sig selv sågar i modstrid med det nærmest kategoriske imperativ i kristendommen om at elske sin næste. Assessor Wilhelm fremkommer Hegelinspireret med nogle etiske overvejelser i *Ligevægten*, om at blive åbenbar, at udfolde sit inderste væsen, hvilket også stemmer overens med Aristoteles’ Funktionsargument.⁵

Den religiøse tilstand, hvor man accepterer ikke til fulde at forstå, hvorfor man skal handle, som man gør, står i modsætning til etikernes krav om transparens. Abraham er villig til at suspendere almindelig sædelighed, man må ikke slå sit eget afkom ihjel, til fordel for at følge Guds påbud om at gøre det, dvs. sindelaget om at handle mod sædeligheden, var til stede, men konsekvensen udeblev, da en vædder kommer til syne og kan ofres i stedet. *Frygt og Bævens* Johannes de Silentio udlægger paradokset sådan, at forbrydelsen adskiller agenten fra at være åbenbar og gennemsigtig, og at kun gennem angeren, som er højere end det almene, nås tilbage til det almene (jf. Kingo, p. 181), dvs. at stadierne går til grunde i det lykkelige møde med paradokset (Kingo p. 185), hvorved det etiske må suspenderes, hvilket jeg udreder i næste afsnit.

---

⁴ Hegel skriver om hykleriet: ”hvor det onde først forestilles for andre som godt, i og med at man i det hele taget ved ydre tilkendegivelser stiller sig an, som var man god, samvittighedsfuld, from osv. –hvilket her alt sammen er hokusfokus med den hensigt at bedrage andre. Den, der handler ondt, kan derpå i sin øvrige godgørende virksomhed eller fromhed, overhovedet i de gode grunde, for sig selv finde en berettigelse for det onde, idet han bruger disse begrundelser til at fordreje det til noget, som han kan betragte som godt.” (Hegel §140, p. 150)

⁵ Funktionsargumentet slutter (naturalistisk fejlagtigt er det blevet hævdet) fra at fordi vi qua individuelle varianter af arten menneske, dvs. konstitueret af såvel forstands- som begærssjæl, så er det etisk rigtigste at udfolde denne sjæl, dvs. at handle ud fra et overvejet begær (proairesis), og netop handling er vigtigt – det kontemplative liv afvises, da det ikke tilgodeser det netop menneskelige at vi er sammensat af rationalitet og irrationalitet (EN 1097a-1098a; p. 38-40)

Konflikten mellem én stor religiøs bevægelse (SV 18, p. 125) og at det digteriske skulle udtømmes, for at blive præst (SV 18, p. 133) illustrerer som nævnt den uklarhed, der gør det forståeligt hvorfor Kierkegaard ikke udgav, for her er en indrømmelse af, at bedraget ikke var helt bevidst, men at han var bevidst om udtømmelse, og denne vaklen på den ene side og på den anden side, antyder at Kierkegaard selv befinder sig i et sansebedrag, når han således præciserer sin egen selvmodsigelse. Kierkegaards poenitense bliver en *pönitentia sera rara vera* snarere end end en *pönitentia vera nunquam sera*. Det er ligesom for sent at forklare sig, hvorfor han da også vælger tavsheden til efter sin død.

Bemærk i øvrigt den morfologisk temmelig mikroskopiske forskel på *poēma* (digting) og *poena* (bod). Det er netop skellet mellem den immanente, forståelige æstetiske udtømmelse og den transcendent uforståelige gøren bod der etablerer dupliciteten, og som konstituerer forfatterskabet. Kierkegaard hævder i Synspunktet at forfatterskabets duplicitet tipper til fordel for den religiøse produktivitet og mener denne overvægt kan retfærdiggøre den forførelse det æstetiske udgør og som ikke alle steder er til at forstå i en kristen diskurs, (indrømmer han selv, SV 18, p. 82). Risikoen for vildfarelse kan pseudonymerne ikke alene stå som undskyldende overfor, men Kierkegaard må selv have et ansvar, i skikkelse af dukkefører, sådan som han i al sin tvetydighed, jf. Styrelsens part og den digteriske udtømmelse, står frem i Synspunktet. Kierkegaard taler da også om at give den hildede fordelen (SV 18, p. 95), og Kierkegaard synes mindre hildet end de dobbeltførte i ”Christenheden”.

4. Suspenderes det etiske teleologisk i Kierkegaards forfatterskab?

Svarer Kierkegaard på dette Frygt og Bæven-spørgsmål i Synspunktet? Udfører han en teleologisk suspension af det etiske eller drejer det sig, som tidlige berørt, blot om et konjunktivisk problem? Vurderingen beror på bedragets ontologiske indhold – eksisterer det, og på hvilket epistemologisk niveau? ”Christenheden” skal ud af sit bedrag, hvilket sker ved en dobbeltspejling – et bedrag ud af et bedrag, men spørgsmålet er, om det ’rammer’ telos eller blot sender endnu en refleksion af sted, eventuelt mod djæveln og ikke Gud.

Der findes situationer, hvor det er bedre at bryde end at følge loven – Kants imperativer er kategoriske, dvs. på niveau, imens Hegel som etiker har samme ide, som Kierkegaards her beskrevne, om et hierarki af principper. Det etiske er det almene, det onde er det subjektive og det etiske er sit eget formål, dvs. Gud eller konsekvenserne er ikke formålet. Allerede intentionen om at bedrage folk ind i ”Christenheden” gør Kierkegaard uetisk i hegeliansk forstand, men Kierkegaard vakler, som vist, i *Synspunktet* på netop kardinalpunktet om, hvorvidt intentionen

var der eller om han fuldstændig overlod sit lod i Styrelsens varetægt. – Jeg vidste at Gud styrede, men jeg fik også lov til at udtømme mig digterisk, og denne del af forfatterskabet var æstetisk, dvs. ubevidst om konsekvenserne. Konsekvenser er ikke nødvendige som målestok ifølge Johannes de Silentios version af Hegel, men netop i tilbageblikket, *Synspunktet*, kan vi se at den subjektive intention, som er vigtig for Silentio, til dels var til stede.

Silentio er sindelagsetiker, men sindelaget udgøres af den sædelighed, historien har overgivet ham, dvs. Silentios etik er en Kant-Hegel-hybrid. 'Tilfældigheden', at der opstod et vendepunkt med Afsluttende uvidenskabeligt Efterskrift (1846), således at hele forfatterskabet kan læses som værende religiøst, gør ikke æstetikerens skjulte intentioner mere etisk rigtige. Vi har at gøre med en situation, som når et våben går i baglås eller en engel kommer ned til Moriabjerget – du er stadig at betragte som morder. Men et liv med gode intentioner, hvor det aldrig bliver til noget, er også dårligt, som Aristoteles slår fast i Funktionsargumentet, så intentioner og handlinger bør stemme overens, men gør de det ifølge Synspunktet?

Normalt udtrykker en klassisk teistisk guddom sig gennem det almene, men der er som i Abraham-eksemplet (og hos Kierkegaard?) mulighed for, at Gud stiller en individuel fordring, dvs. en religiøs suspension af det almene i en konkret situation, hvor man ikke skal forstå, men blot adlyde. Her mener Silentio med Hegel, at al forståelse går gennem det almene, så en sådan fordring om at ofre sin søn (eller at bedrage massen til kristendom) må være af det onde (jf. note 4), idet fordringen ikke kan universaliseres, og det rent indre ikke tåler dagens lys og kan blive det rent ydre.

Fordi det onde således ikke suspenderes, bliver handlinger i overensstemmelse med en fordring, man ikke forstår de fulde konsekvenser af, uetisk. Derfor kan hverken Abraham eller Kierkegaard forstås gennem almene termer, hvorfor deres handlinger ikke kan kategoriseres som etiske. Hvorvidt der findes en teleologisk suspension af det etiske, kan således besvares med, at det etiske forårsager en suspension af det teleologiske og ikke omvendt (som påpeget af Kingo, p. 180). I netop troen er det teleologiske suspenderet. Paradokset består i at vi gør noget, fordi vi tror på at det er det gode, men vi begriber ikke hvorfor, men gør det alligevel. Også selvom det støder sammen med den almindelige sædelighed.

Kristus er nødvendigvis modsigelsens tegn og en forudsætning for troen, som det indskærpes i *Indøvelse i Christendom* (1850), og troen benytter sig af den indirekte meddelelsesform. Modtageren bliver ikke blot fortolker af tegnet, men bliver selv fortolket, som i et spejl, for idet han dømmes, må det blive åbenbart, hvad der bor i ham. Modsigelsen sætter ham et valg, og

idet han vælger, bliver han åbenbar (jf. Bøggild p. 210-11). Kristus overbeviser nemlig ikke i kraft af autoritet, men modsigelsens tegn tvinger modtageren til at blive opmærksom (SV 18, p. 101). Kierkegaard sætter hermed lighedstegn mellem sin egen og Kristi meddelelsesform (Bøggild p. 211), når han ved at lade sig føde i sit incognitos magt vil tvinge modtageren til at blive opmærksom, men den kierkegaardsk kristne maiutiker risikerer, som tidligere vist, at dæmonisere sig selv.

Indøvelse i Christendoms Anticlimacus vil ikke afgøre om den maiutiske meddelelsesform er kristelig at billige (SKS, bd. 12, p. 146), hvilket underbygger den dæmon-gudkrydsning, som kan fælde Kierkegaards argument i Synspunktet. For hvordan afgør man dette? Bøggild peger på, at konfrontation med dette paradoks er at befinde sig i øjeblikket, hvor det timelige og det evige mødes. Den autoritet, der skulle afgøre, hvad der er dæmonisk og hvad guddommeligt, er uden for teksten og vil ikke stabilisere den dialektiske tvetydighed inden for teksten. Derfor er den indirekte meddelelse hjemsogt af det dæmoniske (Bøggild p. 214).

Kierkegaard løber den risiko at indtage en overlegen position mellem Gud og publikum. Korrektivet hertil findes i afsnittet om "Styrelsens Part", thi nok hjælper "Styrelsen" til med at administrere inspirationen, men er det ligeledes "Styrelsen", der sender inspirationen? Kierkegaards virke som skribent udspiller sig i midtpunktet mellem beskyttende og sønderknusende magt (Bøggild p. 221), og hvad er forklaringer herpå? Bøggild reviderer Poul Erik Tøjners fortolkning (fra Tøjner p. 76): "At den Kierkegaardske dialektik er en art maskineri, der producerer binære modsætningspar, som bringes til at rotere efter reversibilitetens chiatiske love er, som det, er, som det vist turde være fremgået, ubestrideligt" (Bøggild. 222), men det er efter Bøggilds mening en fattig konklusion, for sæt nu, dekonstruktivt tænkt!, hvis Kierkegaard, selvom han har forskrevet sig til æstetikken, ikke har mistet kontrollen med teksten, men snarere lever op til sin forpligtelse mod Gud, læseren og især over for skriften? Samtidig er denne forpligtelse det, der indfælder Abraham i en kategori, der er på færde overalt hos Kierkegaard, og som er væsentlig i forbindelse med pseudonymiteten: tavsheden. Abraham kan ikke meddele sig til nogen, for i samme øjeblik, han vil meddele sig til et andet menneske om sit forhold til det guddommelige, var træder han ud af dette forhold og ind i det almenes, eller det etiskes, sfære. Derfor tier Abraham væsentligt (som Wivel citerer Lévinas in Wivel p. 19), og derfor skal *Synspunktet* udgives posthumt.

5. Konklusion

Kierkegaards forførelse er ikke etisk forsvarlig: den er uigennemsigtig En forførelse til sandheden burde være mere gennemsigtig, så det er op til hin enkelte at vælge, i stedet for at lade sig

manipulere til christendom. Hvis aktøren intet kendskab har til strategi, så bliver handlingen uetisk, fordi den er uigennemtænkt i forhold til konsekvenserne – dvs. der er tale om Kant-Hegel-hybrid. Hvis intentionen er at bedrage, er det ligegyldigt, om det lykkes, set i kantiansk forstand, men samtidig er det i modstrid med Kants kategoriske imperativ at hypostasere et formål i forhold til et andet. Hvis bedraget skal godtgøres, skal det etiske suspenderes teleologisk, og det kan det ikke i den kantianske sindelagsetik.

Selv hvis vi i stedet antog at Kierkegaard historisk med hegeliansk optik fik ret og at hans forfatterskab (be)drog ”Christenheden” til kristendom, dvs. konsekvensen blev det gode, så kan det onde, bedraget, stadig ikke godtgøres, og slet ikke når den moralske agent skiftevis vakler mellem at tage ansvaret, der ligger i at være reflekteret fra begyndelsen, eller at overlade ansvaret til en ”Styrelse”. Det tilfældige, at udfaldet blev godt, kan ikke konverteres til at den moralske agent er god. En mellemvej mellem sindelags- og konsekvensetik, som forsøgt i *Frygt og Bæven*, er ikke realiserbar i en kristen filosofi som Kierkegaards, hvilket han formodentlig godt er klar over. *Synspunktet* forstås derfor bedre som et personligt behov for at blive forstået, hvilket kræver en konstruktion af sig selv og af forfatterskabet, hvilket paradoksalt nok nok desværre ikke lader sig gøre pletfrit uden ”Styrelsens” hjælp. *Synspunktet* er således angribeligt moralfilosofisk, men lige så interessant som litterær konstruktion.

Afgørelsen af den religiøse forførelses etiske værdi afhænger af flyvehøjden – den er etisk betragtet problematisk, såvel i situationen som i historisk tilbageblik, men religiøst viser der sig et mønster, som dog kan kritiseres for sine faktuelle mangler, som er store nok til at kunne ses også fra højere niveau. Det er, for mig at se, naivt at forvente, selv hvis hin enkelte skulle være blevet religiøs af at lade sig bedrage ud af sit oprindelige sansebedrag, at så medfører det med nødvendighed en ny illusion om forfatterens uangribelighed. ”Digteren som offer” bliver hermed udvidet til ikke blot at være mål for dobbeltironisk spotten, fra en masse, der slet ikke burde kunne være ironisk, men også for den opmærksomme læsers afmontering af digterens troværdighed i det skrift, der skulle gøre det endelige regnskab op.

Tilbage bliver ambivalensen ved ikke at kunne udtrykke den hele plan troværdigt, men samtidig den pointe, at der ikke var nogen plan. Enten fordi den var ukendt for aktøren eller fordi der ikke *er* nogen plan simpelthen. Kierkegaards egen konkluderende ”Slutning” adresserer ”Min Digter” (SV 18, p. 142). Jeg vil slutte med endnu et uløst spørgsmål: Stemmer det overens med overkommelsen af det æstetiske at give ordet til en digter? Jeg konkluderer som i Goldschmidts *Bjergtagen 1* at ”det kan ikke overkommes”.

Bibliografi

Kierkegaard, Søren: *Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed* in: *Søren Kierkegaards Samlede Værker* (SV), Gyldendal, 1964, vol. 18

Kierkegaard, Søren: *Forførerens Dagbog*, (vol. 2), *Ligevægten* (vol. 3), *Frygt og Bæven* (vol. 4), *Afsluttende uvidenskabeligt Efterskrift* (vol. 7), og *Indøvelse i Christendom* (vol. 12) in: *Søren Kierkegaards Skrifter* (SKS), udgivet af Søren Kierkegaard Forskningscentret, Gads Forlag, 1997-2009

Kierkegaard, Søren: *Journalerne NB 7, NB 9 og NB 10*, fra Søren Kierkegaard Centrets onlineversion på www.sks.dk

-----
Aristoteles: *Etikken*. Oversat af Søren Porsborg. DET lille FORLAG, 2000

Bøggild, Jacob: *Ironiens tænker: Tænkningen ironi, Kierkegaard læst retorisk*. Museum Tusulanums Forlag, 2002

Damgaard, Iben: *Mulighedernes spejl, Forestilling, fortælling og selvforhold hos Kierkegaard og Ricœur*. Ph.d.afhandling, 2005

Egebak, Niels: *Skriftens Simulakrum*. Kimære, 1987

Erslev Andersen, Lars: *Hinsides ironi, Fire essays om Søren Kierkegaard*. Skrifter fra Nordisk Sommeruniversitet, 1995

Garff, Joakim: *"Den Søvnløse" Kierkegaard læst æstetisk/biografisk*. C.A. Reitzels Forlag, 1995

Hegel, G.W.F.: *Retsfilosofi*. Oversat af Claus Bratt Østergaard. DET lille FORLAG, 2004

Kingo, Anders: "Gives der en teleologisk suspension af alle stadier?" In: *Studier i stadier*. Søren Kierkegaard Selskabets 50 års jubilæum. C.A. Reitzel, 1998

Mackey, Louis: *Points of view: Readings of Kierkegaard*. University Press of Florida, 1986

Tøjner, Poul Erik: "Om begrebet ironi. Med stadig hensyn til Kierkegaard". In: *Kritik*, vol. 81, 1987

Wivel, Klaus: *Næsten intet. En jødisk kritik af Søren Kierkegaard*. C.A.Reitzel, 1999

Aagaard Olesen, Tonny: *Viden om – kommentarens hermeneutik under hensyn til dens litteraturteoretiske og editionsfilologiske horisont*. Ph.d.-afhandling, 2003